

פירושו של רבינו 'אור החיים' הקדוש פרשת נח

למעוניינים לקבל במייל את פירושו של 'אור החיים' הקדוש,
נא לשלוח בקשות למייל

pnineeh@gmail.com

טו אלה תולדות נח. אומרו אלה שיורה על פיסול זולתם. יש מקום לומר שנתכוון לפסול דורו אלא שלא היה צריך להודיע זה שכבר נפסלו ונחתמו לימחות. אכן יתבאר על דרך אומרם ז"ל (ב"ר פ"ל) עיקר תולדותיהם של צדיקים מצות ומעשים טובים ע"כ. דקדקו לומר עיקר ולא הספיק להם לומר שגם מעשים טובים יתייחס להם שם תולדות. לדייק תיבת אלה פירוש אלה הם העיקר לצדיקים ופסל בערכם הבנים המוזכרים בפרשה הקודמת דכתיב ויולד נח וגו'. עוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (דב"ר פ"א) וזה לשונם נח אומר למשה אני גדול ממך ומשה אומר לו אתה הצלת עצמך ולא היה בך כח להציל את דורך ע"כ. והוא אומרו **אלה תולדות נח**, נח לבד, ושלל זולתו כי לא היה בו תועלת לבני דורו ולא הועילו זכותיו אלא לו לעצמו, ובזה מתיישב כפל נח. גם אומרו **בדורותיו**, לומר שלא הועיל כלום להטיב לדורותיו להחזירם למוטב כי אם הוא לבדו ובניו שהם ענף ממנו ובשמו נכללים. עוד ירצה להגדיל שבח נח כי יחיד הוא בשבח זה ממה שלפניו כי הגם שקדמוהו צדיקים היו לומדים מוסר השכל מבני הדור הצדיקים מה שאין כן נח שכל דורותיו הגם שהיו רשעים היה צדיק, וכנגד פרט זה אמר אלה לשלול מה שלפניו שאינם בערכו:

עוד יתבאר כל הכתוב על זה הדרך, **אלה תולדות נח וגו'**, פירוש אלה סדר תולדותיו מה שהוליד מהטובות באמצעותו. א', נח, והוא על דרך אומרם ז"ל בב"ר (פכ"ה) וז"ל בשעה שברא הקב"ה האדם השליטו על הכל, פרה היתה נשמעת לחורש תלם וכו', מרדו בו וכו', כיון שבא נח וכו', ריש לקיש אמר קודם נח היו המים עולים ומציפין אותם מקבריהן כיון שבא נח נחו וכו', ע"כ. זה הוא שמונה בסדר תולדותיו באומרו פעם ב' נח. תולדות שנית, איש, פירוש היותו איש אדמה והוא על דרך אומרם ז"ל (תנחומא בראשית) ומעצבון ידינו עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרישה והוא הכין להם וכו', ע"כ. והוא שרמז בתיבת **איש**. ג', **צדיק**, רמז כי הוא יסוד העולם על דרך אומרם (משלי י) וצדיק יסוד עולם שאילו לא היה הוא לא היה העולם במציאות והיה הכל כלא היה במבול ובו יסד ה' עולמו. ד', **תמים**, על דרך אומרם ז"ל בחולין דף ו' (זבחים קטז. ע"ז י). וזה לשונם צדיק במעשיו תמים בדרכיו, ופירש"י וז"ל, בדרכיו, עניו ושפל רוח, ע"כ. זה יגיד עוצם אישורו שאפי' בדורותיו הרעים את כולם היה עניו וכו', והוא לפניו משורת הדין כי שורת הדין נותנת עם חסיד וגו' ועם עקש וגו', והוא לא כן עשה. ועוד שאפילו בעיני דורותיו הוכר היותו עניו והוא אומרו **תמים בדורותיו**. ואמר לשון רבים להגיד מעלתו, והנה כל אדם ישיג הכרת ג' דורות הא' דור אביו וב' דורו וג' דור בניו והגיד הכתוב כי בכלם היה הוא מסוים. והגם שהיה מתושלח זה הוא לבדו נשאר מיתר הראשונים שלפני פניו. ה', **את האלהים וגו'**, פירוש שגם עם ה' הנהיג נייחא ומנוחה, והוא על דרך אומרם ז"ל (ב"ר פכ"ה) וזה לשונם ר"א אומר על שם קרבנו נקרא שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח ע"כ. ולזה חזר לומר פעם ב' נח ולא הספיק **במה** שהזכירו בתחלת הפסוק, ואמר לשון הליכה כי כן יאמר גם על הנהגה הטובה כדרך אומרם (מ"א ב') והלכת בדרכיו. ודקדק לומר **התהלך** לומר בתמידות היה מרצה קונו יתברך וקרבתו יוכיח על הכלל. ובזה נתישבו כל הדקדוקים. גם אומרו אלה כי אין בקודמים כיוצא בתולדותיו:

ויולד נח וגו'. קשה א', למה הוצרך לחזור פעם ב' לומר ויולד והלא כתבו בפרשה הקודמת. ב', למה הוצרך להזכיר שם נח ולא סמך על הזכרתו בסמוך. ג', למה הוצרך לומר צירוף חשבונם שלשה. ד', לא היה צריך לומר בנים הלא מאומרו ויולד הדבר מובן כי הבנים בניו. ה', למה כתב ג' אתיו. אכן הכונה היא להיות שאמר הכתוב אלה תולדות נח וגו' להודיע מה שפירשנו בו שהכתוב מסדר כל פרטי מעשיו הטובים אשר מצדם מצא נח חן בעיני ה' אם לא היה חוזר הכתוב לומר ויולד נח וגו' תבא הסברה לומר כי בא לפסול ג' הבנים לצד שאין לו בהם שבח ולא זכות מהם ודבר זה יהיה בא' מב' סיבות או לצד שהיו ב"מ רשעים או לצד שלא עשאו נח לשם מצוה אשר על כן חזר הכתוב וכתבם בסדר תולדותיו הטובים כי גם את זה עשה לצד צדקותו לקיים מצות בוראו. ומצאתי במדרש שאמר (ילקוט בראשית מ"ג) וזה לשונם הסתכל נח שהם מכעיסים להקב"ה אמר מה לי להשתדל בפריה ורביה עד ת"ק שנה אמר ימות האיש בלא בנים וה' אמר פרו ורבו מיד נזקק לפריה ורביה, הרי כי הולידים לצד קיום המין לבד. וראיתי לדקדק הכתוב לדברי המדרש על זה הדרך **את האלהים התהלך נח** פירוש שראה שהיה קרוב ללכת בדרך כל הארץ לזה תקף נשא ויולד ג' בנים. או על זה הדרך **את האלהים** פירוש לשון דיינות הלך בבחינת הדין וראה שיענש אם לא יקיים מצות פריה ורביה ולזה ויולד וגו'. עוד ירצה על פי דבריהם ז"ל (ב"ר פכ"ו) שנתכוון שיהיה הבכור עדיין לא הגיע לעונש בן מאה. שנה, כפי זה, ירצה אומרו **את האלהים**, שפט בדין שיהיו פטורים בניו כפי הדין ואז ילדם שלא יענשו בהגיע המבול כי עדיין אינם בני עונשים. וטעם שהוצרך להזכיר שמו פעם אחר פעם לדברינו יבא על נכון כי יכוין לומר שהוליד מנוחה של ג' בנים במה שנתחכם להולידם בסדר זה שלא יהיו בני עונשים בבא מבול, ועוד אחר האמת, לא מלבד שלא היו בני עונש אף על פי כן צריכין היו לזכות האב ובאמצעותו נמלטו, וצא ולמד מכל קטני דור המבול שלא היו בני עונש ואף על פי כן נאבדו יחד. ועיין

מה שכתבתי בפסוק (לקמן ז' א') כי אותך ראיתי צדיק לפני. והם ילד להם אביהם טובה נח מאויבי נפשם משחיתי עולם, ולא להם לבד הוליד תולדה זו אלא גם לג' נשיהם הרמוזים בג' אתין, וכן הוא אומר וג' נשי בניו שגם הם ניצולו. וטעם שהוצרך לומר ג' בניו יתבאר על דרך מה שאמרו בסנהדרין דף ס"ט וזה לשונם תדע דקרא קא חשיב להו דרך חכמתן דכתיב (ה' ל"ב) ויהי נח בן ת"ק שנה ויולד את שם וגו' וכתיב (י"א י') אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד וגו' שנתיים אחר המבול בר ק"ב שנה הוא אלא דרך חכמתן קא חשיב להו, ע"כ. וכפי זה נתחכם הבתוב לומר שלשה בניו להפסיק בין זכרון הלידה לסידורם שאם היה אומר ויולד את שם וגו' היה בנשמע כי דרך לידתם חשיב, לא כן מאמרו ויולד ג' בניו הרי גמר הודעת הלידה ואחר כך בא הכתוב לסדרם כסדר אשר ראויים להיות נסדרים כסדר חכמתן:

יא} ותשחת הארץ וגו'. כל הכתוב לא היה צריך לאמרו כי כבר כתב בפרשה הקודמת (פסוק ה') וירא ה' כי רבה וגו'. ואם לפרט החטא נתכוין יותר מפורשת בפרשה הקודמת דכתיב רבה רעת האדם וכל יצר וגו'. ואם לצד שלא הזכיר שם החמס היה לו להזכירו. ועוד למה בפרשה הקודמת אמר שם הרחמים וכאן אמר שם אלהים, עוד למה הוצרך לומר תיבת לפני האלהים. עוד למה חזר עוד לומר **וירא אלהים** וגו' אם להודיע בא כי ה' יודע כל הווה דבר זה ידוע הוא. אכן יתבאר הענין על דרך אומרם באבות (פ"ד) וזה לשונם העושה עבירה אחת קונה לו קטיגור פירוש מלאך משחית. אך צריך אתה לדעת כי אין המשחית יכול עשות דבר קודם שישפוט שופט כל הארץ, שה' מונעם מעשות רע, והוא סוד פירוש (שמות לז) נושא עון ואחר שישפוט האלהים אז ישלחם ביד פשעם שהם קטגורים שנבראים במעשיהם הרעים, כאמרו (ירמ' ב') תיסרך רעתך. ויש לך לדעת, כי הגם שימנע ה' המקטרג מהזיק לעושהו, עם כל זה כשירבה יקבול שלא יסבול עוד וידחוק למהר מעשיהו לאבד בעליו קודם שיגמר דינו כי משפטו מפורש, והוא אומר **ותשחת הארץ לפני האלהים**, פירוש קודם שיגמור דינם נשחתה הארץ פירוש משלו בה משחיתים לצד מעשיהם. ודקדק לומר **הארץ** הכוונה שגם גוף הארץ לצד הפלגת החטאים תקולל חלקתם בארץ כי ישכינו בה התיעוב הנוצר ממעשיהם. ואמרו **ותמלא הארץ** מן הראוי היה להקדים הסיבה ואחר כך המסובב שהוא יצירת המשחית, אלא נתכוין להודיע שאחר שהגיעו לגדר זה עוד הוסיפו להתעייב יותר מהקודם:

חמס, פירוש חמס הוא כללות הרשע בו גזל בו גילוי עריות בו שפיכות דמים בו עבודה זרה, וכמו שהוכיחו רז"ל (ב"ר פל"א) מהכתובים יעש"ד. והגם שמדתו יתברך להיות נושא עון עד עת בא דבר משפט, הדור הוא גדול עונם מנשוא במדת נושא עון, על דרך אומר (לעי' ד' י"ג) קין גדול עוני מנשוא. או יאמר **ותשחת הארץ** הם מעשיהם הרעים ומצד זה נתמלאה הארץ מקטרגים המתייחסים בשם חמס, והוא שהודיע הכתוב לנח באמרו קץ כל בשר בא לפני פירוש אותם המקטרגים שנבראו מיושבי הארץ שנקרא קץ, כמו שמפורש בדברי הזוהר (ח"א ס"ג), בא לפני וקובל למהר לאבדם. וטעם הודעת כל הכתובים הוא לומר כי זולת זה היה ה' מאריך אפו זמן מה, והגם שאמר בפרשה הקודמת (פסוק ז') ויאמר ה' אמחה את האדם וגו' עם כל זה ינחם ה' על הרעה והיה מאריך אפו, אלא לצד הפלגת המשחית, והוא אומר **וירא אלהים** וגו' והנה נשחתה בהפלגה, לטעם זה מיהר ה' לומר לנח עשה לך וגו', וטעם שהזכיר בפרשה זו שם אלהים הראה כי גם מדת רחמים נתהפכה למדת הדין לצד מעשה הרשעים:

הארץ חמס. במדרש (ב"ר פל"א) וזה לשונם היה מביא קופה תורמוסים וכל אחד לוקח תורמוס אחד ואינו יכול להוציאו בדיינים ע"כ. כבר קדמו ראשונים והקשו דבני נח נהרגו על פחות משהו פרוטה. ולי נראה כי המדרש מגלה כי מלבד שבטלו עיקר תורת ז' מצות עוד להם שהיו חומסים מתורת האדם השכלית, כי הגוזל פרוטה הוא דבר שהיו תובעים אותו ולא פחות משהו פרוטה והיו מתחכמים לגזול באופן שלא יתבעו אותם. גם כפי הדין נראה לי כי לא חייבה תורה לבני נח אלא על ממון הבא לידם בדרך גזילה אבל בהקפה לא יתחייבו. והגם שהרמב"ם בפרק ט' מהלכות מלכים כתב גם עושקי שכר שכיר יהרגו עליו בני נח, אינו דומה לזה שבא לידו בהלואה שיאמר חייב אני לתת לך לכשיבא זמן, ואנשים ההמה היו נוטלים ברצונם בהקפה לפרוע אחר כך וכשהיה מתרצה להקיפם היו נוטלין פחות משהו פרוטה ובהלכות הלואות לא היו דנים על פחות משהו פרוטה אם חייב לו כשיטעון פרעתי או יש לך כנגדו וזכר זה אינו בגדר מצות גזילה שיתחייב מיתה, שיאמר סבור הייתי שאין לך בידי כלום. עוד אפשר לומר שיכולין לטעון בתורת מתנה בא לידם לטעום לקנות ממנו:

יג} ויאמר אלהים וגו' כי מלאה הארץ חמס וגו'. ואם תאמר בשלמא אם נפרש אומר חמס כמו שאמרו מרבתינו (ב"ר פל"א) שהוא עבודה זרה וגלוי עריות וכו' יש טעם בדבר אבל להאומר שהוא חמס ממש שהוא הגזל למה נענשו הנגזלים כגוזלים. הגם שיש לומר שכולן היו גוזלים כל אחד כפי שיש יכולתו ממושלת יכולת. עם כל זה יתבאר הדבר על פי דבריהם (שם פכ"ו) שאמרו וז"ל במקום

שאתה מוצא זנות וכו' והורגת טובים ורעים ע"כ. ולפי הדברים יכין הכתוב לתרץ קושייתנו שהגם שנחתם גזר דין על הגזל עם כל זה כיון שבאותן עבירות שנדונו עליהם היה זנות נהרגו גם אותן שלא היו גוזלים. ואם תאמר ולמה לא מחלו זה לזה ולא יחתם דינם. ואולי כי ה' לא רצה לגלות סוד זה אלא לנח ולא לבני דורו, ונח אינו יכול לומר הדבר כי כל מה שאינו באמור הוא בבל תאמר (יומא ד:) וטעם כי הקב"ה היה יודע שלא יחוש על הדבר, או אפשר שידעו ולא חשו לו, וזה דוחק קצת כי למה לא יתקנו תקנה שאין בה חסרון דבר. והעיקר הוא שהגם שימחלו לא יועילו כיון שהיה בהם דין גזל וחייבים מיתה הם עליו ואינו בדין מחילה בשום אופן. ולא יקשה לך מאמרם ז"ל שכתבנו למעלה למה שפירשנו שלא היה חיוב מיתה, אין כוונתם ז"ל שלא היו עושים מהגזל זולת זה אלא שהיו עושים כל אופני חמס וכשהיה מזדמן לידם מציאות שלא יכלו לגזול היה מרמאים כסדר האמור והיו מתקבצים אלפים מהם לגזול קופה של תורמוסים:

וטעם הודעת כל דבר זה לנח הוא לצוותו לעשות תיבה לשמירת קיום המין. ויש לתת לב מדוע העלים עין מעשות צדקה בבני דורו לבקש רחמים עליהם מלפני ה':

ועוד תגדל הקושיא שראינו כי אבינו הגדול הוא אברהם למד ממנו כאומרם ז"ל (ב"ר פמ"ט) שלא בקש רחמים על פחות מעשרה ממה שראה שנח לא בקש וכו', וקשה כי מי אמר לו שאם היה מבקש לא היה מתקבל:

אכן מדברי ה' אשר דיבר לנח גילה דעתו לנח כי הדבר מוחלט בעיני ה' להשחית ולא נתן מקום לנח להתפלל, כאומר קץ כל בשר וגו' והנני משחיתם בהחלט, מה מקום לו להתפלל, מה שאין כן כשדבר דבריו לאברהם לא מצאנוהו שדבר כדברים האלה אלא נתן לו מקום להתפלל דכתיב (וירא יח) ארדה נא ואראה הכצעקתה וגו'. והגם שאחר האמת גם שם עלתה להם הגזירה. אף על פי כן עשה ה' אשר זמם להראות לאברהם הנהגתו, וכמו שפירשנוהו במקומו, ואמר דברים שישמע מהם אברהם שיש לו רשות לבקש רחמים. וכן תמצא בדברו למשה בתוכחות על עון ישראל לא החליט הגזרה ובזה מצא מקום להתפלל וכמו שפירשנוהו במקומו (שלח יד יא), מה שאין כן נח סתם ה' תפלתו:

ועוד לו כי לא מצא פתח כאברהם ומשה שטעמם ונימוקם עמם, להיות, שלא היה צד הכרח בדבר להודיעם ה', והרי זה מורה באצבע כי שואל מהם שיתפללו, מה שאין כן נח שאין מקום לומר למה הודיע ה', כי יש טעם בדבר שהוא להכין תיבה וצורכה, ונוסף שהחליט הגזרה, לזה לא התפלל. ומהמעשה למד אברהם כיון שה' לא נתן לו מקום להתפלל אמור מעתה כי פחות מעשרה לא ים פיקו:

ידי עשה לך וגו'. יתבאר על דרך מאמר הנביא יחזקאל (יחזקאל יד) והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל איוב במה בצדקתם ינצלו את נפשם פירוש דוקא ג' יש כח בזכותם למלט עצמם שלא יגיע אליהם הרעה אבל ב' ואין צריך לומר אחד מהג' לא ימנע המשחית ממנו. ויש מקדמוניו שהקשו והלא מצינו שבחורבן נהרגו (תהלים עט) צדיקים וחסידיים דכתיב נתנו את נבלת עבדיך. ותירצו וזה לשונם אפשר שהיה חסיד יחיד בין רבים בעת ההרג, ונאמר (שם צד) עד צדק ישוב משפט, אבל כשהם ג' או יותר יצרפו זכותם ויצילו עצמן אפילו תוך הרעה, ע"כ. זה הוא מה שדייק ה' בנועם דבריו כשציוהו לעשות תיבה להנצל בתוכה אמר אליו כי הטעם שהוא צריך לימלט בתיבה ולא יגן בעדו זכותו בל קרוב אליו הרעה, לצד שאין עמו צדיקים והוא לבדו נמצא, והוא אומר **עשה לך** לשון יחיד, ולזה יש לו לחוש לעד צדק ישוב משפט. ומכאן אתה למד כי בניו לא היו צדיקים כמותו שאם היו צדיקים הם בצדקתם ימלטו עצמן מבלי מפלט כי הם למעלה מג'. וצריך ליישב דברי רז"ל שהבאתי בפסוק שלפני זה כי אברהם לא בקש על פחות מעשרה לפי שלמד מנח שהיו פחות מעשרה וכו' ע"כ וקשה נח לא היה אלא יחיד בדורו. ויש לומר שצריך שיהיו צדיקים גמורים כנח ואז ימלטו עצמן אחר יציאת הקצף בעולם ולא יתן המשחית לבא אל בתיהם לנגוף, אבל להגן שלא יצא המשחית הגם שיהיו צדיקים למטה מנח יועילו ואפילו להגן על אחרים. ולזה פרט בכתוב ביחזקאל נח דניאל איוב ולא אמר ג' צדיקים סתם. ויש לך לדעת כי אחר שנתן רשות למחבל מי הוא זה ואיזה הוא שיכול להמלט ממנו:

יז ואני הנני מביא וגו'. תיבת ואני רחוקה משמוע. ורש"י פירש הנני מוכן להסכים עם אותם וכו' מה אנוש וגו' ע"כ. ולפי מה שפירשתי למעלה (פסוק יא) כי המשחיתים מלאו הארץ והוכנו להשחית, הודיע ה' כי הוא מסכים להרשותם לגמור הדבר. והגם שאין כאן אלא המטרת הגשם, צא ולמד מה שאמרו בזה הקדוש על הפלגת המשחיתים אשר שם היו ונמצאו:

יח **והקמותי את בריתי וגו'.** היה צריך להקדים לומר ובאת אל התיבה עד סוף ואח"כ יאמר והקמותי את בריתי ורז"ל אמרו (ב"ר פל"א) ברית שלא יהרגוהו רשעים שבדור ע"כ. ולדרך זה צריך להקדים והקמותי וגו' קודם ובאת:

עוד נראה שכוונת ה' היא להיות שהחליט לו הגזירה על בני דורו ואמר לו כל אשר בארץ יגוע חש כי יחשוב נח כי כשם שהראהו בראשונים כן יקר מקרהו ומקרה זרעו לימחות בדור אחר וזו הצלה שאין תכליתה הצלה קיימת, לזה תיכף ומיד רמז לו מה שעשה לבסוף שכרת עמו ברית לבל יביא עוד מבול ולא יכרת עוד כל בשר, וזה הוא שיעור הכתוב **כל אשר בארץ יגוע והקמותי את בריתי אתך** שלא יארע לך כדבר הזה ולהמלט מהרעה המצויה ובאת אל התיבה וגו':

עוד יכוון לומר שקיים עמו ברית שלא ישכחהו בתיבה והרי הוא אבוד מעצמו. והיא שעמדה לו שנאמר (לקמן ח' א') ויזכור אלהים את נח וגו' ויעבר וגו' רוח על הארץ וגו' ואחרי כן צוה לו ליכנס לתיבה בקיום ברית זה והגם שלא הוזכר שם ברית, סמך על מה שהוזכר כאן. ואפשר שרמז באומרו ויזכור אלהים כי שם זה יקרא על המשפט ובדין זכר את הברית. ורז"ל דרשו (ב"ר פל"ג) כי הפך הדין לרחמים לצד צדקתו וזה דרך דרש:

כז **מהעוף למינהו וגו'.** היה לו להקדים הבהמה אם מלמעלה למטה מסדרם, ואם מטה למעלה למה סדר רמש אחר בהמה. ואולי כי העוף יש בו צד מעלה כי הוא מרובה אין קץ, וצא ולמד שהמועטים שבעופות הם הטמאים והם כ"ד ואמרו ז"ל (חולין סג:) שק"ך מיני עופות בהר הבית וכלן מן איה, וצא ולמד לטהורים שהם הרבים כמה וכמה והבהמה המועטים הם הטהורים עשרה ואין במינם כל כך מרובה בכל מין כעופות אשר על כן צוהו על העופות שהם רבים תחילה וצריך להביא מכל מין ומין שבכל פרט ופרט ואחר כך הזכיר הבהמה שהיא במינה מועטת ואחר כך מינים השורצים בארץ. וכפי זה סידרם הכתוב דרך טרחתם ממעלה למטה:

בראשית פרק-ז

אז **ויאמר ה' לנח בא וגו' כי אותך ראיתי.** צריך לדעת למה הוצרך לטעם זה מחדש:

ונראה כי חש ה' על נח לבל יטעה במשמעות דברי ה' באומרו **בא אתה וכל ביתך אל התיבה** באחד מב' דרכים או יחשוב כי כולן צדיקים הם ולזה נמלטו בזכותן, ולסיבה זו קשה מה שהקשינו בפסוק (ו' י"ד) עשה לך. או יחשוב כי בניו ונשי בניו הצלתם היא לצד שעדיין לא הגיעו לכלל העונש, ויצא מזה שיחשוב נח להכניס להציל מקטני הדור קרוביו ומיודעיו, וידין בדעתו כי אינם ראויים לעונש. ולו יהיה שלא יעשה כן על כל פנים תהיה לו בדעתו לדבר זר למה לא ינצלו מי שאינו בן עונש. לזה אמר ה' אליו **כי אותך וגו'**, נתינת טעם לאומרו וכל ביתך, לא לטעם היותם ראויים ולא לטעם היותם קודם הגעת שני העונש אלא מטעם זכותך כי אותך ראיתי וגו', ומעתה כל שאין אביו צדיק ילכד במוקש. וכאן הודיעו כי כל שלא הגיעו לכלל עונש נענשים בעון אביהם, ערירים ימותו כל האבות, לא כן נח:

עוד יתבאר על דרך אומרם בש"ס (סנהדרין קי'): קטני ישראל יש להם חלק לעולם הבא אבל קטני אומות העולם אין להם חלק לעולם הבא ובדור המבול כולם דין אומות העולם יש להם שהגם שלא הגיעו לעונש יש לדון בהם משפט כמשפט רשע כי מעשה אבות יעשו בנים זרע מרעים בנים משחיתים ונח דן בו משפט קטני ישראל וינצלו בזכות אביהם גם בבוא חרון אף לעולם יגן ה' בעדם:

בב **מכל הבהמה הטהורה תקח לך וגו'.** אומרו **תקח לך**, נתכוון לומר ב' דברים הא' שהוא יטרח לקחת תשלום הז', ואמר הטעם כי הם לצורכי עצמו והוא אומרו **לך** לצורכך. ובזה לא יקשה מי התיר לנח להקריב קרבן מהבהמות בלא רשות האדון כי אלה צוה ה' לקיום המין. ואולי כי טעמו להיות שהעולם צריך להם ביותר יצו ה' להשאיר מהם ז' ולא לקרבן. אלא במה שרשם ה' ואמר תקח לך הראהו כי הם צורכי עצמו ולזה עשה בהם כחפצו והקריבם לה' והצליח בקרבנו ונרצה לו. ואם ירצה גם לאכול מהם ישחוט ויאכל כי הותר לו הבשר מטעם אשר אבאר בעזרת השם (לקמן ט' ג):

בה **ועש נח ככל וגו'.** רש"י פירש זו ביאתו לתיבה ע"כ. ואם לזה נתכוון לא היה צריך לומר כי מקרא מלא דבר הכתוב ויבא נח וגו' אל התיבה וגו' וכתוב בעצם היום הזה בא נח:

אכן כוונת הכתוב הוא שלקח מכל הבהמה הטהורה ז' ז' ומהעוף הטהור ז' ז' והוא אשר צוהו ה' בסמוך. גם דייק לומר **ככל** לרמז על תיבת כל האמור במצות ה'. וערב אמוד לפירוש זה שתמצא

שבכל הנכנסים לתיבה לא הזכיר ז' ז' מבהמה הטהורה ולא מעוף השמים אלא ב' ב' ולפי הנראה כי לא קיים מצות ה' שאמר לו ז' ז' לזה בא הכתוב להודיענו כי עשה ככל אשר צוהו ולקח ז' ז' וכו':

טו} שנים שנים באו. דקדק לומר באו כי לא הצריכו לחזור אחריהם אלא מעצמן באו. ואמר שנים שנים על כל פרטי הבאים וכלל בזה בהמה טהורה ועוף הגם שצוה עליהם ז', לפי מה שפירשתי למעלה ידוייק הכתוב על נכון כי מה שהוא לקיום המין אינם אלא ב' ואותם הביא ה' עד התיבה והוא קבלן אבל תשלום הז' הוא נח טרח בעצמו לקחת אותם כמו שצוה ה' אליו תקח לך שאינו לקיום המין הוא יטרח בשלו ולא יטריחו מהשמים עליו. וכן תמצא עוד בפסוק אחר זה ויבואו אל נח אל התיבה שנים שנים פירוש מה שבאו מעצמן היו שנים שנים:

כב} וימח את כל היקום. פירוש מלבד הגויעה הרמוזה בפסוק שלפני זה גם נמחה כל מה שהיה עומד מהם (סנהדרין קח:) באמצעות רבוי המים חם וקר ונמחה כל הויתן ונעשו כמים והיו כלא היו בעולם, ובזה נשכיל דברי רבותינו ז"ל (ברכות סא:) וזה לשונם א"ר אמי (תהלים קיט) אחור וקדם צרתני אחור למעשה בראשית וקדם לפורענות דכתיב מאדם עד בהמה וגו' ע"כ. וקשה והלא מקרא מלא דבר הכתוב הקודם לזה ויגוע כל בשר הרומש וגו' וכל האדם הרי שאחר שסדר כל הנבראים זכר גויעת האדם. ולדברינו יכוין לומר על פרט צורת הגוי' כי הגוף נברא אחר (כן) [כל] וכשמחה ה' לכל היקום גולם צורתו היה ראשון וכמו שכתבנו. ודייק גם כן תיבת צרתני שחוזר על הגוף דכתיב ויצר ה' וגו' עפר מן האדמה. אבל בענין הגויעה שהיא יציאת הנפש מהגוף לא היה כן כי לא יצתה נפשו של אדם אלא (קודם) [מאוחר] לכל כמובן מהכתוב:

בראשית פרק-ח

א} ויזכור אלהים את נח וגו'. טעם שלא הספיק זכרונו של נח והוסיף לומר **ואת כל החיה.** אולי כי להודיע בא גם כי לצד החיה והבהמה אשר אתו לבד יספיק לזכור ופירוש הדברים בדרך לא זו אף זו:

עוד ירצה על זה הדרך **ויזכור אלהים את נח** גם זכר כל הטורח והעול אשר עליו מהבהמה והחיה וגו' אשר אתו בתיבה וחמל עליו. גם בזה כלל רמז לצרה שמצאתו לנח (תנחומא) מארי אשר הכישו ונסתכן בתיבה לרוב תוספת טרדתו וכו'. גם מניעת רפואה למחלתו, נמצאת אומר כי עיקר הזכרון הוא לנח:

ויעבר אלהים רוח וגו'. הכוונה היא להודיע כי ה' צוה על המים להתגבר כאשר צוה עליהם בששת ימי בראשית (א' כ') ישרצו המים כמו כן צוה להם כאן לנהוג בתגבורת, ולזה תמצא שאחר שנמחה כל היקום אמר הכתוב **ויגברו המים** וגו' והוא ללא צורך כי כבר נמחה אפילו גולמי הנבראים, והטעם הוא כי המים היו עסוקים במצותם אשר גזר עליהם ה' ואין להם לדרוש דרשות למנוע התגבורת אחר שנמחה כל היקום עד שזכר ה' לנח ואז צוה למים להיות נחים מתגבורתם והוא אומרו **ויעבר אלהים רוח** חסד ורחמים ונמתקו גבורות המים, והוא שתרגם אונקלוס וישוכו המים ונחו מיא שלא התגברו עוד:

ב} ויסכרו מעיינות וגו'. רמז הכתוב דרך הגשמים ותגבורתם כי כשהמים יורדים למטה בהכרח המים התחתונים עולים כנגדם ולא ימצא זה בלא זה והוא שאמר הכתוב **ויסכרו** וגו' **ויכלא הגשם** כי ב' מימות אלו משמשים כאחד, וכן הוא בדבריהם ז"ל (תענית כה:) אין טיפה יורדת מלמעלה אלא אם כן טפיים עולים כנגדה מלמטה וכו':

ג} וישבו המים וגו'. פירוש נמשכים ושבים המים שהיו בנמצא לים אוקיינוס, ואומרו **ויחסרו המים** פירוש שהיו נחסרים מעצמן כדרך מים בולעים מים (ב"ר י"ג) ואומרו **מקצה חמשים** וגו' פירוש ענין זה ששבו המים וחסרו היה בסוף ק"נ יום לירידת המבו ל:

ה} והמים היו הלוך וחסור. פירוש חלק מהם הלוך וחלק מהם חסור עד וגו', ועיין מה שכתבתי בפסוק שלפני זה:

ו} ויהי מקץ וגו'. צריך לדעת מנין ידע זמן שיכול לפתוח חלון התיבה ולא חש לטביעה במים פן יקראנו אסון. ואולי שהובטח שאין יותר משנים עשר חדש. עוד ממה שהכין צורכי אכילה ומן הסתם הכין לזמן מוגבל ומזה ידע שיעור אשר יהיה שמור בתיבה:

זז וישלח את העורב וגו'. צריך לדעת למה שלחו. ואם לראות הקלו המים היה לו לומר הכתוב הקלו המים כמו שאמר בשליחות היונה. ואם לא הוצרך לומר למה הוצרך לומר בשליחות היונה:

עוד מה היא כוונת אומר **יצא ושוב עד יבושת וגו'** אם הכוונה היא שלא מצא לנוח חוצה והיה חוזר חלילה אם כן למה הוצרך נח לשלוח היונה ולא היה לו העורב לאות ולמופת שעדיין לא קלו המים. עוד מה היא כוונתו בהודעת עד יבושת. עוד למה הוצרך לצאת עד יבושת כיון שיצתה היונה בה היה מספיק לדעת. עוד למה לא אמר הכתוב וישלח ידו ויקחה כאמור ביונה:

אכן כוונת הכתוב הוא על פי מאמר רז"ל (סנהדרין קח:) כי העורב שמש בתיבה, וידע בו נח ולזה כשפתח חלון התיבה גרש העורב מהתיבה תיכף ומיד והוא אומר **וישלח את העורב** ולא הזכיר לראות הקלו המים כמו שאמר אחר כך בשליחות היונה, והוא העורב היה יוצא ושוב פירוש נח מגרשו והוא חוזר ונשאר בדרך זה עד יבושת המים. ולענין שליחות לראות הקלו שלח היונה והוא אומר **וישלח את היונה מאתו** פירוש בשליחות לו לראות הקלו המים, ודבר זה לא יכול לידענו מהעורב להיות שהיה מגורש ולא בשליחות, מה שאין כן היונה שהלכה בשליחות והשיבה אותו כי לא מצאה מנוח לכף רגלה, ותכף שלח ידו ולקחה והביאה אל התיבה כאמור **וישלח ידו ויקחה ויביאה אליו אל התיבה** פירוש אל מקום המיוחד לה לשמירתה מה שאין כן העורב שמשולחת נשאת וכשהיה חוזר היה נח משלחו פעם אחרת:

ועוד יתבאר על דרך אומרם ז"ל (שם) וזה לשונם אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבתו עורב לנח אמר לו רבך שנאני ואתה שנאתני רבך שנאני מכל הבהמה הטהורה וגו' ז' ואתה שנאתני הנחת מין ז' ושלחת ממין ב' אלמלא פוגע בי שר חמה או שר צינה לא נמצא העולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותר נאסר לי בנאסר לי על אחת כמה וכמה עכ"ל. הנה לפי מדרש זה לא רצה הרשע ללכת בשליחות שמא יפגענו שר של צינה וכו' או לצד שחשדו לנח בזוגתו ולזה הוצרך נח לשלח היונה. וזה שיעור הכתוב **וישלח את העורב** ולא רצה ללכת אלא היה יוצא ושוב ומזה ידע נח כי עדיין המים על פני כל הארץ אבל לא ידע אם קלו או לא שאין ראה מעורב כי אינו זז ממקומו לזה שלח את היונה לדעת פרט זה הקלו המים, ולזה הוצרך לומר **הקלו המים** בשליחות היונה לומר כי לפרט זה הוצרך לשולחה והבן. ופירוש דברי המאמר הוא על זה הדרך כי העורב בא בטענה על דרך מאמר הנביא (תהלים ט) את אשר הכית רדפו פירוש כי מן הראוי לרחם על המוכה ומעונה והם הוסיפו לרדוף, וזה הוא טענת העורב באומר רבך שנאני שהמעט לקיחת מיני ואתה הוספת לשנאה שאם היה פוגע וכו' נמצא העולם וכו' והרי אתה מתנהג באכזריות, או לכשנאמר כי לא באכזריות עשית יש לדון בך בהכרח טעם אחר והוא שמא לאשתי וכו' פירוש הגם שהיא פחותה במדרגה שמא לצד שנאסרה עליך אשתך חשבת כי לא נאסרה אלא אשתך ולא זולתה והוצרכת לנקבתי ואין קושיא מה נשתנית אשתו מכלן כי בכל אחת ישנה לשאלה זו:

או על דרך אומרם ז"ל (סנהדרין קח:) עורב שמש בתיבה וכפי זה טען כי לא נתאוה אלא לעורב כי ראה תשמישו ואמרו ז"ל (ע"ז כ:) ההסתכלות בדבר מוליד התאוה ואסרו הדבר. והשיבו נח על מה שאמר רבך ולא רבו קראו רשע, ועל מה שדיין כי לאשתו הוא צריך כי קל וחומר הוא במותר לי נאסר באסור מכל שכן אם כן אם יצטרך לנקביו וירצה ב"מ לעבור על האיסור הנה אשתו לפניו שאין בה אלא איסור אחד מלכת אחר העורב שיש לו בה ב' איסורין. עוד נתכוין לומר לו רשע על דרך אומרם ז"ל (קידושין ע:) שכל הפוסל במומו הוא פוסל ולהיותו רשע חשדו לנח, אבל לטענת אלו פגע בי שר וכו' לא השיבו דבר ולזה אמרו ז"ל טענה ניצחת השיבו וכו':

עוד אפשר לומר שרמז לו באומר רשע, תשובה לאם יפגע בי שר של צינה, כי כבר ידע ברשעותו והגם שיפגע בו שר של וכו' אין העולם חסר מינו כי הנקבה טענה ממנו מה שאין כן שאר עופות שלא שמשו בתיבה:

טז וישלח ידו וגו'. פירוש להיותה עייפה ויגיעה כי לא מצאה מנוח וגו' ולזה חש עליה שמא אין לה כח לעוף יותר ותפול במים ושלח ידו חוץ לתיבה והביאה אל התיבה:

טז **צא מן התיבה אתה ואשתך וגו'**. נתכוון להתיר לו דבר שאסר לו בעת כניסתו לתיבה, וגם בשאר מיני נבראים צוה ה' להם ושרצו ורבו. ודקדק לומר **צא** וגו' ואחר כך הזכיר יחוד הזכרים והנקבות לומר שכל עוד שהם בתיבה הגם ששלמו ימי הצרה הם באיסור הזיווג עד אחר יציאה. וכן תמצא שאמר הכתוב אחר זה ויצא נח ובניו ואשתו וגו' זכרים לבד ונקבות לבד עד זמן היציאה שדייק דברי ה' כמו שדייקנו. גם ממוצא זכר אתה יודע כי שמרו מצות ה' והיו פרושים מנשותיהם כדבר מלך

כל זמן היותם בתיבה עד שיצאו והוא אומרו **ויצא נח ובניו** הרי זה מורה באצבע שעד זמן היציאה הם פרושים, ועיין מה שכתבנו בפסוק (ט' ז') ואתם פרו ורבו:

{כא} וירח ה' וגו'. כוונת ההודעה לומר שהגם שהקרבן שהקריב נח מנכסיו הם נכסי שמים אשר ברא ה' בעולמו אף על פי כן נתרצה בהם ובאמצעות הקרבתם נדב להטיב ונשבע שלא יכרית עוד כל בשר מבלי שאלת דבר ממנו אלא כביכול מעצמו נתרצה כאילו מה שקבל הוא של המקריב ואינו שלו. ועל פי דרך זה היה מפרש מורי ורבי אדוני זקני זצ"ל מאמר אחד (עירובין סה.). וזה לשונם כל המתפתה מיינו יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח ע"כ פירש הוא ז"ל כל המתפתה מיינו שלו כי יגיש אליו אורח כוס של יין מיינו של בעל הבית ובאמצעותו יעשה לו מבוקשו ממנו מעצמו יש בו מדעת קונו כי כן עשה ה' כמו שפיר' בסמוך. ודקדק לומר מתפתה לומר שנתפתה באמצעות המוגש אליו מבלי שיצטרך אליו דבר וכפי זה באה הודעת הכתוב דבר זה למי שירצה ללכת בדרכי קונו. גם להכרתו אצלנו שיש בו מדעת קונו. והגם שמצינו בכמה מקומות שאמר הכתוב ריח ניחוח, לא מצינו שנתנדב לעשות טובה מעצמו כזה אלא שיתרצה בו או ימחול לו חטאו:

ויאמר ה' וגו' לא אוסיף וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר **לא אוסיף ולא אוסיף**. ורש"י ז"ל פירש כפל הדבר לשבועה וכו' וכן דרשו במסכת שבועות (לו:): ע"כ. וקשה כי דברי רז"ל לא כך הם וזה לשונם אר"א לאו לאו שבועה וכו' אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זמני דכתיב ולא יכרת עוד כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה וגו' וכתיב (ט' ט"ו) ולא יהיה עוד המים למבול ע"כ. והם ב' כתובים הבאים בדברי ה' לנח בסמוך ולא הוכיח מפסוק זה כדברי רש"י. וטעם הש"ס שלא הוכיחו השבועה מכפל לא אוסיף ולא אוסיף האמורים בפסוק ראשון שאמר ה' אל לבו, יש טעם נכון בדבר כי לא נאמרו שניהם בפרט אחד שיהיה נחשב כפול כי לא אוסיף ראשונה היה על פרטי האדמה ולהיות שלקתה ב' או ג' פעמים לסיבת בני אדם, חטא אדם לקתה אדמה, חטא קין לקתה אדמה מבלי תת כחה, חטאו דור המבול לקתה האדמה, לזה בתחילת רצונו יתברך אמר לא אוסיף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם ואפילו לחלק אחד מהאדמה ולא פרט מפרטיה. ועוד רצה ה' בנחת רוח שהיתה אז לפניו ואמר ולא אוסיף עוד להכות את כל חי כאשר עשה גם מבלי השחתת הארץ כלל, וכפי זה איה מקום הכפל לומר שהיא השבועה. לזה דרש רבא מב' פסוקים והם לא יכרת כל בשר ולא יהיה עוד מבול ולא יהיה עוד המים למבול. ועיין כונת הכתוב ודרשתם ז"ל במקומו בע"ה. ומעתה עלו דברי רש"י בצריך עיון. ואולי שהיתה לו גירסא אחרת בש"ס וכמו שכתב הרא"ש שם בשבועות. ועיין מה שפירשתי בפסוק ולא יכרת וגו'. ונשאר לנו לתת טעם למה שינה הכתוב במאמריו פעם הקדים לקלל קודם אומרו תיבת עוד ופעם הקדים תיבת עוד לתיבת לקלל ולא השוה שיעור דבריו. הטעם הוא להיות כי הקללות שנתקללה האדמה ישנם לשעבר ולהבא שלא יצתה מהם מה שאין כן קללת כל חי המתים כבר מתו והיו כלא היו והחיים אין הכר בהם למה שעבר, לזה דייק ה' בדבריו ואמר **לא אוסיף לקלל עוד האדמה** יותר קללה על קללתה שהיא בה. וסמך תיבת עוד אחר שאמר לקלל לומר לא אוסיף קללה ביותר ממה שהיא. וזה יגיד כי עודנה בקללה ראשונה, אבל בהכאת כל בשר הקדים עוד להכאה כי אין בתוספת הכאה זו חלק מהראשונה ודו"ק:

כי יצר לב וגו'. פירוש על דרך אומרים ז"ל במסכת בבא קמא (לט.) שור האצטדין שנגח פטור דכתיב כי יגח ולא שיגיחוהו ע"כ. והן האדם מנעוריו קודם שיבחיין למאוס ברע ולבחור בטוב יקדמו הרע משננער ממעי אמו והרע מדריכו בבחינתו והיה כי יגדל כבר הטביע בו הרע כמו שהטביעו הנגיחה בשור האצטדין. וטעם זה יועיל לבל דנו בהכרת אבל על כל פנים ענוש יענש על אשר איננו שומע בקול האלהים, וישתנה משור המתלמד כי הוא מותר האדם מן הבהמה למאוס ברע בהכירו ולבחור בטוב, והועיל טענת רע מנעוריו שלא יתכעס ה' עליו כל כך שנראה שהפליא לעשות כי יש לו סיבה להרשיע לצד לימודו מנעוריו:

בראשית פרק-ט

{ג} כל רמש אשר הוא חי וגו'. יש לדעת למה לא הותר הבשר לאדם אלא לנח. ונראה כי נח משלו נתנו לו לג' סיבות, הא' שבאמצעותו מצא ה' לקיים המין וזולתו לא היה מקיים מין הרמש בלא אדם ובזה זכה הוא בהם. ב' שהוא טרח בהם ויגע בתיבה, וצא ולמד כמה יגיעות יגע בהם ועליו נאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך וגו'. ג' שגרם באמצעות קרבנו שנתרצה ה' ונשבע שלא יכרת כל בשר וגו' לזה התיר לו ה' לאכול מפרי דרכו:

{ד} פרו ורבו. הוצרך לומר להם כן הגם שאמר להם ביציאתם צא וגו' אתה ואשתך וגו' אין זה אלא רשות ולא מצוה ובאה המצוה כאן מאת הבורא לפרות ולרבות. וצריך לתת לב למה חזר פעם ב'

לצוות ולומר בסמוך ואתם פרו ורבו ולא הספיק בפעם אחת, ונראה כי פסוק אחד בא למצוה ופסוק ב' בא לחובה. ודקדק לומר **ואתם** בתוספת וא"ו לומר לצד שנשבעתי לכם שלא יכרת עוד כל בשר גם אתם תקבלו לפרות ולרבות. ומעתה תנאי הוא הדבר ולפי זה ידוייק על נכון מאמרם ז"ל (נדה יג.) שאמרו כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם ע"כ. פירוש כיון ששבעת ה' שלא יכרת וגו' היתה בתנאי שיקבלו לפרות וכו' כפי זה המשחית זרעו בטל התנאי וכאלו מביא מבול וכו' והבן:

יא והקימותי וגו' ולא יכרת כל בשר וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לכפול לומר לא יכרת וגו' ולא יהיה וגו'. ואם לקיים הדבר בשבועה, הלא מצינו כי רבותינו ז"ל לא הוציאו הדבר אלא מפסוק זה ופסוק שלאחריו (טו) שאמר ולא יהיה [עוד] המים וגו' וכמו שהבאתי דבריהם בפסוק (ח' כ"א) לא אוסיף, הראת לדעת כי כפל ולא יכרת ולא יהיה האמור בפסוק זה הוצרך לגופו:

ונראה לומר ע"פ דבריהם בסוטה דף י"א וזה לשונם הבה נתחכמה וגו' אמר ר' חמא בר חנינא בואו ונתחכמה למושיעין וכו' בואו ונדונם במים שכבר נשבע הקב"ה שאינו מביא מבול לעולם שנאמר (ישעי' נד) כי מי נח זאת לי וגו' והן אינם יודעים שעל כל העולם כולו אינו מביא אבל על אומה אחת מביא. אי נמי הוא אינו מביא אבל הן באין ונופלין בתוכן וכן הוא אומר ומצרים נסים וגו' עכ"ל. הנה לפי חילוק ראשון שיעור הכתוב הוא על זה הדרך **ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול** פירוש לא יביא ה' מבול להכרית הכל אבל מקצת אם יתחייב יביא ה' עליו רעת מבול. וחזר לומר **ולא יהיה** פירוש ואם יהיה מבול על המקצת אמר ה' שלא יהיה לשחת הארץ כדרך שעשה במבול שהשחית גוף הארץ. ולא היה מספיק לומר ולא יהיה וגו' כי אין זה אלא הבטחה לארץ לא לאדם לזה אמר ולא יכרת. וכפי זה ב' לאוין שאנו לומדים מהם השבועה א' היא לא יכרת והב' לא יהיה שבפסוק שאחר זה ואין קפיידא בשינוי הלשון אם המכוון אחד ואמר עליו בפסוק לא יהיה הדבר. ולדרך אי נמי שחלק בין אם יביא המבול או יביאם לתוך המים כאשר עשה למצרים, הנה יש להסתפק בדעת התלמוד אם לא חזר בו מחילוק שחלק בין כל למקצת וכפי זה גם לסברת אי נמי יהיה ישוב הכתוב שישבנו יתד בל ימוט. או אפשר שהש"ס חזר בו מחילוק ראשון ומחלק בחילוק אחר ואין הפרש בין כל בשר למקצת. ולפי דרך זה יתבאר הכתוב על דרך אומרם בסנהדרין (פא.) וזה לשונם אמר רבי עקיבא אלא מעתה אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכולהו לא בחדא אין אלא באחת מכל אלה וכו' ע"כ. כפי זה יתבאר אומרו **ולא יכרת כל בשר** פירוש אחד מכל בשר ממי המבול. ואומרו **ולא יהיה** וגו' לומר אפילו בלא השחתת בעלי חיים אמר ה' שלא ישחית הארץ אפילו חלק ממנה ממי המבול. והנה בין לדרך ראשון בין לדרך שני ב' לאוין אלו צריכין לעצמן ואין כאן יתור לאו ב' פעמים ולזה הוצרך רבא להמציא ב' לאוין משני פסוקים:

וראיתי להרי"ף ז"ל שכתב בהלכותיו וזה לשונו והוא דאמר לאו לאו תרי זמני דכתיב ולא יהיה עוד מבול וגו' ולא יהיה עוד המים למבול ע"כ, משמע דסובר הרי"ף כי מאמר ה' ולא יהיה מבול לשחת הארץ כלל הארץ ויושביה ובזה מנה ב' לאוין שהם לא יהיה וגו' לשחת הארץ ולא יהיה [עוד] המים וגו' לשחת כל בשר שהם ענין אחד. ולדבריו ז"ל נחזור להשכיל למה כפל לומר ולא יכרת ולא יהיה בפסוק אחד. גם למה לא נאמר כי ב' הלאוין הם לא יכרת ולא יהיה שבפסוק א'. ונראה לומר שסובר פירוש הכתוב על זה הדרך שנשבע ה' שלא יכרת כל בשר בשום מין רעה בעולם לא באש ולא במים ולא כיוצא בזה, ואומרו **ממי המבול** פירוש מזמן מי המבול. וחזר לומר **ולא יהיה עוד מבול** אפילו פרט אחד והלך לדרך ב' שאמר התלמוד אי נמי שלא נשבע אלא שלא להביא ולא להביאם אליו ולעולם ברית המבול הוא אפילו לפרט א' וקשה על זה אם כן מנין מוכיח שהיו בפרט זה ב' פעמים לאו, ולא כן הוא, כי לאו לא יהיה [עוד] המים למבול אמר בפירוש לשחת כל בשר. ואולי נוכל לומר שאחר שגילה ה' דעתו שלא יביא מבול אפילו לחלק מהעולם כמו שמובן מפסוק ולא יכרת וגו' ולא יהיה, נחזור לפרש אומרו ולא יהיה מבול לשחת כל בשר על דרך אומרם אל תטמאו בכל אלה שהכוונה היא באחת מאלה. אלא שדרך זה דוחק, יתור אמרו ממי המבול ללא צורך, כי הדבר מובן שממי המבול הוא אומר:

וראיתי להרא"ש שכתב שם וזה לשונו ואין נראה לי לא כגירסת הרי"ף וכו' אלא הני תרי קראי שאמר ה' לנח וגו' ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' ולא אוסיף וגו' תדע דתלתא לאוין כתיבי לא יכרת ולא יהיה ולא יהיה ואם כן ליבעי ג' ואי מצרפת להו ליבעי ה' אלא ודאי דלא חשיב אלא ויאמר ה' אל לבו וגו' ודומיא דהני דאמר זה אחר זה וכו' ע"כ. ודבריו ז"ל רחוקים אצלי משמוע כי ה' דבר אל לבו כביכול אז בהריחו ריח הניחוח ואחר כך דבר ה' את אשר חשב לטובה והודיע לנח מחשבתו ומה מוכיח מפסוק לא אוסיף. ועוד לא נאמרו ב' הלאוין בפרט אחד וכמו שכתבתי במקומו. ומה שתמה שהם ג' ובצירוף יהיו ה', מחילה מכבודו כי ב' ראשונים כבר פירש משמעותם במקומו טעם שכפל השם הדברים ואותם לא למדין מהם אפילו לאו אחד מפני שהם דברים שאמר בדעתו אל לבו כביכול. ואם נשגיח ביסודי הדין הגם שהיו ב' לאוין בפרט א' אין למדין מהם כי אמירה בלב אינה אמירה כי אין נדר ושבועה אלא

בביטוי שפתיים ואין להוכיח אלא ממאמר ה' אשר אמר לנח שהוא פסוק ולא יכרת וגו' ולזה לא הוכיח הש"ס אלא מפסוק שאמר ה'. וכי מצרפינן את הלאוין הנאמרים אינם אלא ב' כמו שישבנו למעלה כי מפסוק לא יכרת אין הוכחת ב' פעמים לאו. על כרחך דברי הרי"ף עיקר או כגירסתינו וכמו שפירשנו למעלה:

והנה מסוגיית סוטה גילה התלמוד דעתו כי מסופק במי מבול אם כרת ה' עליהם ברית לבל יבא על חלק מהנבראים והחליט התלמוד שהמבול לא נחלט אלא מהבאתו על הנבראים אבל לא הבאת בעלי חיים אלא כי בא סוס וגו' בים:

ונשאר לעמוד על הוכחת בירור הדבר אם הברית הוא גם על שאר פורעניות שלא יבואו להכרית כל בשר או דוקא במי המבול הוא שנשבע:

ובמדרש רבות (פמ"ט) אמרו וזה לשונם חלילה לך וגומר נשבעת ואמרת שאין אתה מביא מבול לעולם מה אתה מערים על השבועה מבול [של מים] אין אתה מביא ושל אש אתה מביא א"כ לא יצאת ידי השבועה השופט וגו' לא יעשה וגו' אם עולם אתה מבקש אין דין ואם דין כו' אין עולם, ואמר לו הקב"ה אהבת צדק וגומר ע"כ. ממאמר זה מוכח שעל כל פורעניות נשבע בין על של מים בין על של אש. וכן מוכח מזבחים (קטז). שאמר להם בלעם שלא יביא ה' לא של מים ולא של אש. וצריך לדעת מה כחו של אברהם בטענה אם כן לא יצאת ידי חובת השבועה אם ה' לא נשבע אלא על המים ולא על האש כשיביא של אש שבועתו קיימת:

אכן הכוונה היא, כלום שבועה שעשה למה כדי שיהיה העולם בטוח גם הנבראים יפרו וירבו כי לא יגעו לריק וזולת זה ילדו לבהלה. ועוד מה נחת רוח נעשה לעולם בשבועת מבול אם יהיה הכליון בדבר אחר. ואם כן חובת השבועה פירוש דבר שהצריכו לישבע בשבילו לא קיימו ה'. והוכיח אברהם את אבימלך על אודות הברית שישנה בין למבול בין וכו' הגם שלא הזכיר אלא מי המבול. וטעם שלא הוכיח אברהם מפסוק לא אוסיף וגו' כי שם לא נאמרה שבועה וכמו שהוכחנו בפירושינו הפך דברי הרא"ש. וגם לדברי הרא"ש יש לתת טעם כי גם שם נאמר כאשר עשיתי ונכנס בכ"ף הדימוי עם המים:

אלא קשה בדברי אברהם הלא השבועה היתה על הכל ולא על חלק מהעולם. ואפילו למה שפירשנו שגם על חלק היתה השבועה זה דוקא במי המבול אבל בשאר פורעניות לא מצינו רמז לה. ולפי מה שפירשנו טעם אברהם שאינו מחלק בין מים לאש אינו צודק אלא בכליון הכל אבל בפרט אחד יש אלהים שופטים בארץ:

עוד רואני כי הודה הקדוש ברוך הוא לטענת אברהם ולא עמד בה שהרי המטיר אש וגו' ויהפוך ה' וגו' ואם השבועה נתקיימה גם על המקצת ואפילו באש למה עשה ה' בסדום מה שעשה:

אכן אמיתות דברי רבותינו ז"ל הוא על זה הדרך, כי אברהם טען טענת חכמה והיא כי מה טעם נשבע ה' מהביא מבול לעולם ממה נפשך אם הנבראים אינם חייבים פשיטא שלא יעוות האל משפט, אלא שהגם שיתחייבו לכלותם כמו שנתחייבו דור המבול אף על פי כן יכבוש ה' את הדין ולא יעשה משפט מות, זו היא כוונת השבועה, הא למדת שכוונתך שלא תעמיד המשפט על תלו, ואם כן גם במה שלפנינו לא יעמיד ה' המשפט כפי המחייב, ואבקש רחמים, כמו שבקש. ואם כונתך בשבועת המבול דוקא בפרט זה של מים אבל של אש וכו', והעמדת קו הדין ישנה בלא מגרעת ואם כן כאן גם כן תעמיד המשפט ואין מקום לתפילתי, חלילה לך וגו' להערים וכו', כמו שפירשנו למעלה כי הנבראים ששמעו השבועה סברתם היא שלא תעמיד משפטי הדין עד סוף וזה ערמה ח"ו, וחולין הוא לו להערים על בריותיו שהם יבינו דבר והוא יכוין באופן אחר. ותמצא שסיים המאמר בדברי אברהם ז"ל אם עולם אתה מבקש אין דין ואם דין וכו' אין עולם וכו' אי את לא תוותר צבחר לית עלמא יכיל קיים ע"כ הרי שכוונת אברהם היא להוכיח כי אין הכרח שיעשה המשפט בשלימות. והודה לו הקב"ה על הדבר ונכנס אברהם ובקש שיעשה למען הצדיקים ולא יאבד הרשעים שעמהם, וזה הוא צבחר מהדין, ונתרצה ה' על הדבר וכשלא מצא צד להטות משפט נחתם עליהם לאבדם. ואין פרט זה נכלל בשבועת ה' והמטיר על רשעים אש וגפרית. ואת זה ראו המצרים וחשבו כי באש ה' וגו' (ישעי' 10) להתחכם שלא יבואו במשפט האש להיותם פרט בעולם:

[בראשית פרק-יא](#)

א **ויהי כל הארץ שפה אחת וגו'** יש לתת לב לתור בענין דור הפלגה מה היא דעתם בבנות העיר והמגדל, שאם טעמם הוא בפרט מפרטי הכפירה לא נודע אופן הכפירה, גם לא היה ה' מספיק להענישם בהפיץ אותם לבד, ועוד צריך לדעת אומרו **לא יבצר מהם** כי ח"ו כמעט יבא הטועה לטעות בה, ועוד מה הוא כוונת הכתוב שכתב לנו ענין בנין העיר בפרטים המגונים, והלא ארז"ל כי מרצון ה' היה שיתעסקו בבנין העולם, ואפשר כי להיות שכאשר ברא הקב"ה עולמו בראו שיהיה שלישי ישוב ושליש מדבר, ותמצא הן היום כמה מקומות של ישוב שאם תסמוך אותם אל אחת לא יהיה אפילו חלק ממאה בשליש ישוב הנזכר ויהיה הכל מדבר. אלא להיות שהעירות והכרכים בין עיר לעיר חלק קרוב ובני העולם עוברים ושבים מזו לזו בזה יחשב הכל בין העירות בין מה שביניהם ישוב ובצירוף הכל תמצא שלישי ישוב, ולזה נאמר **היתה כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים** רצו שיהיו כולם מקובצים במקום אחד ולא יתפזרו אנה ואנה ושיהיה מקום אחד ישוב דוקא ולזה בנו העיר להם פירוש עיר אחת לכולם, ולחששת שמא יתפזרו באורך העולם וילך אחד מהם אנה ואנה עשו המגדל להיות להם לסימן שזהו מקומם אשר נקרא שמם עליו וגם להכיר המקום מרחוק אשר יהיה שם ובא יבא לאות המגדל וזהו אומרו **פן נפוץ על פני כל הארץ** שלא רצו להיותם נפזרים וכלים זעיר שם זעיר שם, ולזה אמר ה' כי הדבר הזה איננו נכון בעיניו והוא דבר שיכולים להשיגו להיותם בעלי בחירה ורצון במעשה הגשמי, ולזה גזר אומר להפר עצתם ולבלול שפתם שאז בהכרח יהיו נפרדים וכל אחד יבקש לו מקום וזשה"כ **ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ**, וזה הוא עד נאמן לפירושנו שכונת ה' שיהיו ממלאים כל העולם ובה נעשה שלישי העולם ישוב לסיבה נודעת לו יתברך שמו, ויש בזה סוד כידוע ליודעי חן, וכמעט יהיה דומה למקצץ בנטיעות ומפנים השפעה ממקום למקום. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו דרשות הרבה ואין המקרא יוצא מידי פשוטו:

ל **ותהי שרי עקרה אין לה ולד.** צריך לדעת למה הוצרך לומר אין לה ולד. ורז"ל אמרו (יבמות סד): איילונית היתה שנאמר אין לה ולד:

ונראה לפרש על דרך מה שאמרו שם ביבמות דף ס"ד וזה לשונם אמר ר' אמי אברהם ושרה טומטומין היו שנאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם, ופרש"י חוצבתם נעשה להם זכרות נוקרתם שנעשה להם נקבות וכו' ע"כ. ואמרו עוד שם נשא אדם אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה וכו' זכר לדבר (בראש' טז ג) מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ וגו' ולילף מיצחק וגו' יצחק עקר היה אי הכי אברהם נמי עקר היה ההוא מבעי ליה וכו' ע"כ, וכתבו התוספת דעקר שאמר כאן הוא טומטום שאמר ר' אמי, והגם שמן הסתם לא נשא עד שנקרע אליבא דר' יהודה פריך שאמר טומטום שנקרע אין מוליד ועוד אפילו לרבנן לא שכיח שיוליד ע"כ. הנה לדברי התוספת הוא הדין שגם שרה נקרעת קודם שנישאת. לפי זה יתיישב הכתוב על נכון, כי להיות שהיו שניהם טומטומין ונקרעו ולדעת ר"י אינם יולדים חש הכתוב שיבין השומע כי מה שאמר ותהי שרי עקרה הוא לצד שהיתה טומטומת אומר כן והכוונה היא שכיון שהיתה טומטומת מצד זה הוא שמוחזקת בעקרות, אשר על כן גילה ואמר **אין לה ולד** פירוש שנבדקה על ידי זיקה אחר שנקרעה ולא ילדה לאברהם זה הוא אומרו אין לה ולד ודוק:

עוד נראה כי לא אמר ר' יהודה טומטום שנקרע אינו מוליד אלא הזכר אבל הנקבה לא, ושכיח היא שתלד, ולפי זה שיעור הכתוב כך הוא **ותהי שרי עקרה** ולא תאמר שהעקרות שאומר הכתוב הוא לצד שהיתה טומטומת כאברהם לא כן הוא כי הטומטום אינו סיבה מניעת הלידה אלא באיש ולא באשה וכאן העקרות הוא שלא ילדה והוא אומר אין לה ולד:

ולדברי האומר איילונית היתה יתפרש הכתוב על זה הדרך **ותהי שרי עקרה** פירוש נמצאת שהיא עקרה והכוונה היא פירוש שנמצא בה דבר שלא היה ניכר בה מקודם. הראת לדעת כי מלבד היותה טומטומת ונקרעה הוכר בה היותה עקרה, שאם על היותה טומטומת לא יוצדק לומר ותהי היתה חדשה (שזה קודם שנשא היה ידוע אלא שנבדקה ונמצאת שלא ילדה) ומעתה למה הוצרך לומר אין לה ולד אלא ודאי לומר שהיתה איילונית:

לא **ויקה תרח וגו'.** הכונה היא על דרך שאמרו ז"ל (ב"מ עה:): מאן דביש ליה בהאי מתא וכו' כי שינוי מקום גורם, לזה אמר הכתוב כי כאשר ראה תרח שאברם בנו לא נולדו לו בנים עשה שינוי מקום ולקח את אברם ושרי להולידם למקום אחר. והודיענו עוד הכתוב בזה שכל כך היה חשוב אברהם בעיניהם שבשבילו נסעו כל בית אביו לשנות המקום בשבילו והוא אומרו **ויצאו אתם**:

לב **ויהיו ימי תרח וגו'.** טעם שלא אמר כסדר האמור בכל הדורות ויהיו כל ימי. יש בזה ב' משמעות או לומר שחיה יותר מימיו החרוצים לו, או שלא השלים שנותיו. וכאן יסבול ב' הדרכים, שחיה יותר

משנים הקצובים לו בשכר מה שעשה וטרח בשביל אברם כאמור בסמוך, חיה יותר, והראיה כי תמצא שנחור אבי תרח היו שנותיו קמ"ח ויתר עליו תרח נ"ז שנה, והנה ארז"ל (ב"ר סה) כשיגיע אדם לשני אבותיו ידאג ה' שנים קודם או חמש אחרי כן ותרח חיה שנים ארוכים יותר מאביו, לזה הסמיך חיות תרח ליציאתו עם אברם להודיעך מי גרם לו אריכות ימים הללו הוא מצד ויצאו אתם וגו', ולפי זה אם היה אומר כל ימי תרח היה נשמע כי הם חיייו הקצובים לו מעולם העליון ואינו כן אלא זכה והוסיפו לו:

ודרך שני הוא אפשר שיותר שנים קצבו לו ממה שחיה אם היה משלים כוונתו ללכת ארצה כנען, וטעם שלא חיה שניו שלימים לצד שיצא עם אברם ללכת ארצה כנען ולא השלים נדרו ובא עד חרן וישב שם לזה לא השלים שנותיו. ולזה הודיע הכתוב ענין זה שיצאו ללכת ארצה כנען ובאו עד חרן וישבו שם זו סיבה שהיו ימי תרח ה' שנים ומאתים שנה:

וראיתי לפקוח עין בפרט אחד באברהם איך עזב את אביו אשר יצא עמו בשבילו והלך לו, כי הלא תמצא כי תרח היה בן קמ"ג שנה בהפרד אברהם אבינו ממנו כי בן ס"ח שנה היה כשנולד אברהם ובלכת אברהם ארצה כנען היה אברהם בן ע"ה שנה שאז עולים שני תרח קמ"ג והוא מת בן ר"ה שנה ואין ראוי לאברהם להניח תרח אביו שיצא בשבילו וילך לו, והגם כי ה' אמר אליו לך לך, כבר אמרו שה' אמר אליו לך לך, כדעתך ללכת, שהסכים על ידו, הראת כי אברהם מעצמו רצה ללכת:

ונראה כי טעם אברהם הוא, שחשב בדעתו ששלמו ימי אביו כשהגיע לשנת קמ"ג הוסיף עליהן ה' שנים כאומרם ז"ל שידאג ה' שנים קודם זמן חיי אביו הרי קמ"ח שהם חיי נחור ובזמן זה הניחו והלך לו. והסכים ה' על ידו ואמר לו לך לך. והגם שחיה יותר אף על פי כן כיון שלא זכה לשנים הנותרים אלא בזכות אברהם לא יתחייב אברהם להתעכב בשבילם. ואולי שזה רמז ה' באומרם **לך לך** פירוש לך ואינך חושש לשנים הנותרים כי לך הם פירוש משלך ומדרשים הרבה יש בענין זה והפשט לא יופשט:

חסלת פרשת נח